

GÜNAY QEYİS qızı ABDULLAYEVA

II kurs magistrant

Bakı Dövlət Universiteti

**ANARIN “OTEL OTAĞI” ROMANINDA QƏHRƏMANIN
FACİƏSİNİ ŞƏRTLƏNDİRƏN AMİLLƏR**

“Otel otağı” əsəri Anarın digər əsərlərindən fərqli olaraq, daha realist bir əsərdir. Əsərdə bir tərəfdən real, acı gerçəklik, həyat realist cizgilərlə əks olunur, digər tərəfdən qəhrəmanın ətrafında baş verən bu gerçəkliyin əsl mahiyyəti qabarıq şəkildə önə çıxarılır. Anarın əsərlərinin ortaq

cəhətlərindən biri də budur ki, əsərlərdə verilən obrazların bir çoxu müasirlərimiz olan normal, bizim kimi sadə həyat yaşayan insanlardır. Bu qəhrəmanlar ailə, məişət qayğıları çəkir, yaxşı yaşamağa can atır, istər öz məişətləri haqqında, istərsə də dövlətin iqtisadi vəziyyəti haqqında fikirləşir, bütün bu problemlər onları dərindən sarsıdır.

“Otel otağı” ... Azərbaycan ədəbiyyatının, mənim fikrimcə, əsrimizin sonlarına doğru gəlib çıxdığı (kəşf etdiyi) ən mükəmməl obrazdır –son əlli il ərzində bizim ədəbi-bədii (ola bilsin ki, hətta ümumən ictimai təfəkkürümüz) bundan daha mükəmməl, daha həyatı, daha təsirli bir obraz yaratmamışdır [6,17].

“Otel otağı” nın əsas qəhrəmanı Bakı Ali Məktəblərindən birinin müəllimi, filologiya elmləri namizədi, yüksək mənəvi əxlaqa malik olan, milli ziyalı obrazını təmsil edən Kərim Əsgəroğludur. Yazıçı daha çox onun simasında Azərbaycan ziyalisının çağdaş faciəsini daha sərt, realist detallarla təsvir edir. Bununla müəllifin əsas məqsədi qəhrəmanın faciəsinin ardında duran dəhşətli gerçəkliyin mənzərəsini açıq-aydın göstərməkdir. Bu mənada realist əsər olan “Otel otağı” nın acı, dəhşətli sonluğu qaçılmaz və danılmazdır. Bu səbəbdəndir ki, Anarın bu əsərini həyəcansız, yağısız, ürək ağrısız oxumaq mümkün deyil. Buna da əsas səbəb Kərim müəllim, ətrafındakı insanlar və onların taleləridir. Kərim müəllim kimi insanlar olan cəmiyyətdə həmdə ikiüzlü, yalançı Çopur Cabbarlar olması, ən əsası da həmin insanların ziyalılardan yaxşı və üstün mövqedə həyat sürməsidir. Kərim müəllimin xarakterini səciyyələndirən mühüm cəhətlər onun xalqın mənəvi zənginləşməsi, xalqımızın etnik kökünün qədim zamanlara aid olduğunu isbat etməyə çalışırdı. Bu qədər elmə bağlı olsada Kərim müəllim maddi və mənəvi üzüntü içində yaşayırdı. Həm sovet həm də müstəqillik dönməsində yaşayan qəhrəman halal maaşı ilə dolanır, çətin güzəran keçirir. Vətəni azad olduqdan sonrada Kərim müəllimin həyatında, əsasən dolanışığında fərq olmur, əksinə daha betər günə qalır, ailəsinin dolanışığını təmin etmək üçün ürək ağrısı ilə olsada başqalarına dissertasiyalar yazırdı. Ancaq illər keçdikcə ailədə problemlər, ehtiyaclarda dəyişir, artıq tək dolanışqı, güzəranı keçirmək üçün pul qazanmaq kifayətsizdir. Kərim müəllimin qızı böyüyüb, ərə getmək vaxtıdır və burada cehiz məsələsi ortalığa düşür. Ata öz qızına cehiz verməlidir. Bu həmdə ona görə vacibdir ki, onun qızı varlı bir ailəyə gəlin getməyə hazırlaşır. Bütün bu ailə problemləri, vətən dərdi, həyatdakı çətinliklər İstanbula gedərkən onun yadına düşürdü.

Kərimin Türkiyə sevdası uşaqlıqdan özünü göstərirdi. Bu da boşuna deyildi, atasının Türkiyədə təhsil alması, Türkiyə sevdası Kərimədə keçmişdi. Atası iyirminci illərdə Türkiyədə oxumuşdu, İstanbulda Köprülü, Cəfər oğlu kimi tanınmışların tələbəsi olmuşdur.

Kərim atasından çox şey öyrənmişdir, ən əsası atası ona əsgəri əlifbanı öyrətmişdi.

Atası Kərimə “ Kitabı-Dədə Qorqud” u sevdirmişdi, bir də təklikdə, oğrun-oğrun, xısn-xısn, yan-yörəsinə baxa- baxa (guya ki, Çadrovıdakı balaca otaqlarının hər tərəfində gizlədilmiş mikrafonlara boylanırdı) Türkiyə şairlərinin seirlərini oxuyaraq, ara-sıra İstanbulun ayrı- ayrı yerlərindən danışaraq onu Türkiyəyə heyran etmişdi [2,288].

Amma Əsgər kişi Kərimin türkoloq olmasını qətiyyənlə istəməirdi. Sovet İttifaqında türkologiya həmişə nəzarət altında olduğundan, atası bunun həmişə belə qalacağını düşünürdü.

Kərim atasının hər bir hərəkətinə diqqət yetirirdi, görürdü ki, atası Türkiyəyə qulaq asıb radionu keçirəndə həmişə dalğalı dəyişirdi, əqrəbi ya Bakının, ya da Moskvanın üstünə qoyurdu. Əsgər kişi 37-ci ildə tutulub sürgün edildiyindən hər kəsdən şübhələnər, evə gələn hər kəsin çuğul, yonca ola biləcəyini fikirləşirdi. “Yonca” tək onların ailəsində, anası ilə atasının dilində işlənən söz idi. Kərim çox sonralar bildiki yonca kimlərə deyilir. “Yonca” da yalnız onların ailəsində, atasıyla anasının dilində işlənən söz idi. “Filankəs deyəsən yoncadır”, “hə, yoncaya oxşayır”. Kərim çox sonralar bildi ki, yonca kimə deyilir [2,288].

Kərimin atasının iki il İstanbulda oxumağı yetdi ki, onu sürgün etdilər, amma xoş təsadüfdən o, Tomskdə müəllimlik edə bilmişdi. Əsgər kişi ərəbcəni, farscanı, ruscanı və başqa dilləri mükəmməl bilirdi.

Kərimin doqquz yaşı olanda atası sürgündən geri qayıtmışdı. Amma Kərimin atasını əlli ikinci ilin əvvəlində yenə tutdular. Elmi şurada “Kitabi Dədə Qorqud” ifşa olunarkən Çopur Cabbar Əsgəri yaş yuyub quru sərmışdi.

Elmi şurada Çopur Cabbar:

-Yaxanı kənara çəkə bilməyəcəksən, Əsgər, -deyirdi,- Dədə Qorqudu Azərbaycanda ən çox təbliğ edənlərdən biri sən Əsgər deyildinmi? Kişiliyin, cəsarətin olsun, dur günahlarını boynuna al, özün də görək bu dastanın bizə nə dəxli var axı? Bizim dədə-babalarımız bəyəm at əti yeyiblər, qımız içiblər? Sənsən bu sərsəm fikirləri Türkiyədən bura gətirən, orda görünür dərslərini yaxşı veriblər. Məqaləndə üç dəfə Kilisli Rifətin adını çəkmişən, yeddi dəfə, özüm saymışam, Köprülünün qarşısında diz çökmüşən, səkkiz dəfə Orxan Şaiqə təzim etmişən [2,289].

Əsgər nə qədər elə olmadığını desə də sözünü dinləyən olmadı, özünü saxlaya bilməyib- get hara xəbər verirsən ver- deməsi onun axırı oldu. Bu sözün qurbanı oldu, bəlkə də bu cümləni deməsəydi, ancaq işdən çıxardardılar, amma onu sürgün etdilər iki il sonra qayıtdı. Bu zaman artıq Stalin ölmüş, Mircəfər Bağirov tutulmuşdu. Əsgər birinci sürgündən nə qədər nikbin qayıtmışdısa, indi o qədər bədbin, yorğun, fikirli qayıtmışdı.

Bütün bu atası, Çopur Cabbarla bağlı fikirlər Kərimin yadına İstanbul səfərində düşmüşdü. Bəlkə də Kərimin faciəsini şərtləndirən əsas amil fikirləşmək, düşünmək idi. Elə bütün bu fikirlər xəyallarda Kərimin yaddaşından süzülür, fikirləşdikcə fikirləşirdi.

Atasından Kərimə tarixə, ədəbiyyata maraq, anasından isə musiqini sevmək, klassik Avropa musiqisinə, muğamlarımıza bələdlik keçmişdi. Anası ixtisasca həkim idi, amma əsl şuşalı kimi gözəl səsi vardı. Hələ uşaqlıqdan Kərimə gözəl musiqilər ifa edər, pianinoda çalardı. Şopenin “Matəm marşını bir ayrı sevərdi, anasına yaxınlaşar “ Ana, mənə ölü marşını çal” deyər, səssiz-səmirsiz onu dinlərdi.

Kərimin qorxduğu nəşə vardsa, onlardan bəlkə də ən birincisi musiqi idi. Musiqini həm çox sevir, həm də musiqidən dəhşət qorxurdu. Onun evində çoxlu vallar, kasetlər var idi.

“Albinyonun “Adaciosu”, Vivaldi, Bax, Motsart, Prokofyev, Birdə öz musiqimiz– Hacıbabanın muğamları, Rübəbənin ifasında Üzeyir bəyin “Leyli və Məcnun” u, xalq mahnıları – Bülbül, Rəşid, Akif. Bir də Fidan – “Gülçöhrənin ariyası”. Dinləməkdən doymurdu. Qorxmurdu da. Bütün bunları ilk dəfə haçan, nə zaman eşitdiyini unutmuşdu, amma dinlədikcə hansı emosiyaların, hiss-həyəcanların oyanacağını dəqiq bilirdi – bu sabit emosiyalar idi, sabit musiqi idi, yaddaşında məhrəm olmuş musiqi idi. Rəfdən götürüb çaldıracağı hər hansı tanış musiqidən heç bir nigarançılığı yox idi. Vay o gündən ki, təsadüfən radioda çoxdsn unutduğu bir musiqi parçası qəfildən rastına çıxaydı [2,291].

Elə buna görə də musiqidən çox qorxardı, çünki musiqinin onun yadına salacağı xatirədən, ötüb keçən günlərdən qorxardı.

Elə bu səfərdə də xatirələrdən qaça bilməmişdi, gah atası, anası, itirdiyi dostları, gah da çox sevdiyi insanlar, əzizləri gözünün qabağına gəlirdi, onlardan eşitdiyi bir söz, bir ifadə, bir təbəssüm xatirələri oyatmağa bəs edirdi.

Elə bil bu xatirələrdə hamısı Kərimi İstanbul yolunda haqlamışdı. Bütün həyatı sanki gözünün önündən film fraqmenti kimi keçirdi. Tamillayla Kür boyu getmələri, gənclik səfərləri yadına düşmüşdü indidə - necə də gənc idilər, ilahi, təzə evlənmişdilər, elə bu da toy səyahəti kimi bir şey idi. Bütün bunlar sanki təz olmuş kimi Kərimin xəyalında canlanırdı, elə bil bütün bunlar çoxdan yox, lap təzəcə baş verib.

Yarpaq dolması. Kərim ömründə birinci dəfə Sədyargilin qohumugildə yedi o balıqdan bişirilmiş yarpaq dolmasını, belə bişirmə üsulunu da ilk dəfə görürdü; balığın tikələrini yarpağa büküb oda tuturdular, yarpaqlar yanmağa başlayanda demək bişib hazır olub. Bu qoxudan başqa bir iy də gəldi burnuna. Qurumuş baldırğan tumları əziləndə belə iy verirdi. Kür suyunun dadı da yadıdaydı – çayın suyunudaşdan süzüb içirdilər [2,292].

Sədyarın qardaşı Kərimlə Tamillanı həтта Kürün qovuşduğu yerə də aparıb çıxarmışdı. Bu yerləri görmək Kərimlə Tamillanın arzusu idi. Hələ nişanlı olanda əhd etmişdilər ki, mütləq Kürə Arazın qovuşduğu yeri görməyə getsinlər. Elə Kür səfəri də bu söhbətdən sonra baş tutmuşdu. Sədyar “bu mənim boynuma” demişdisə də özü gedə bilməmişdi, bu işi qardaşı Sadıxa həvalə etmişdi. Onun sayəsində gözəl istirahət keçirmişdilər, Kərim ömrü boyu bu xəcalətdən çıxma bilməyəcəklərini düşünürdü. İllər keçdikdə isə az qala onun adını da unutmuşdu.

Çayqovuşanı xatırladı - qərribə yer idi - Kürlə Araz bir-birinə, qovuşsada xeyli vaxt bir - birində aralı axırdı - rəngləri başqa – başqaydı, hətta adama elə gəlirdi ki, ayrı sürətlərlə axırlar. Gah Araz güc gəlir Kürü itələyir, gah Kür qabarıb Arazı basdalayırdı [2,293].

Hardan düşmüşdü bütün bunlar Kərimin yadına bu gün burda. İstanbul şəhərində, boğaz sahilində? Onun anımları çox vaxt musiqidən doğurdu, amma indi Bethovenin fitlə çalınan 9 –cu sinfoniyası hardan yadına salmışdı o uzaq gəncliklərinin Kür səfərini –toy səfərini. O gün, o qayıqda, ya da barama saxlanan otaqda bəyəm Bethoven səslənirdi? Yox, doğrudan da, anımların, xatirələrin yada salmaq sirrini, yaddaşa qayıtma məntiqini izah etmək mümkün deyil. Əhməd Həşiminin misralarını xatırladı;

Bizə bir zövqü –təxəttür qaldı
Bu sönən, kölgələnən dünyadə...

Bəlkə Kərimə də bu dünyada qalan xatirələrin zövqü idi ancaq?

Ya bəlkə o gün Kürdə yosun iyi gəlirdi, Bax beləcə ılıq meh əsirdi –narın qoxuları belə gətirən belə bir meh, keçmişimizi bizə qaytaran bir əsim meh, bir əsim qoxu [2,293]...

Kərim Erolla Bakıda tanış olmuşdu. “Dədə Qorqud” simpoziumuna gələnlər arasında Erolla və Doğan bəylə daha çox doğmalaşmışdı. Elə Behicə xanımlada o vaxt tanış olmuşdu.

Kərim kimi Erola musiqini çox sevirdi. Bizim müğənnilərdən Floranın səsinə çox bəyənmişdi, Kərim də Ankaraya konfransa gələndə Erola Floranın mahnıları olan kaset gətirmişdi.

Erol ayı kimi idi, iri qaməti vardı, əlləri sanki ayı pəncəsi idi, bununla belə onun çox incə, yuxa qəlbi vardı. Dərin bilikli tarixçi olmaqla bərabər, şair kimi duyğusal idi. Kərimlə onu həm elmi maraqları, həm də ən əsas musiqiyə olan maraq, aludəçilik yaxınlaşdırmışdı. Ankaraya gələndə Erolgildə qonaq oldu. Erol ona hədiyyə olunan kaseti alan kimi qurdu. Kərim kasetə mahnıları yazdırandan sonra özü dinləməmişdi, mahnıların hamısı ona tanış idi. Birdən Cavanşir Quliyevin “Şuşa” mahnısı səsləndi, Kərim az qala hıçqıracaqdı. Yaxşı ki, Erol otaqda yox idi, Kərim dərhal özünü ələ aldı, istəmirdi ki, Erol onun ağlamağını görsün. Sabir demişkən; “ağladıqca kişi qeyrətsiz olur” .

Nə ağlayırsan burda, Ankarada, böyük, güclü dövlətin arxayın şəhərində, yumşaq kürsülərlə, səsləri hopduran qalın xalılarla döşənmiş otaqda, alaqranlıq torşerin işığında, bahalı Amerikan siqaretlərini bir –birinə calaya-calaya.. Qeyrətin var gedəydin Şuşanın uğrunda döyüşməyə. Özünün- özünə verdiyi bu sual- ittihamlara nə cavab vermək olardı? Yaşının əlli səkkizi haqlaması,diabeti, radikuliti, yüksək qan təzyiqi. Gözü də zəifləmişdi –andıra qalmışdiabetin fəsadları... Universitetdə təhsil illərində hərbi təlim saatlarından başqa heç vaxt əlinə silah almamışdı, heç ov tüfəngi də götürməmişdi. Bunlar hamısı belə, amma, amma, amma..

Döyüşə bilmirdin ölməyə gedəydin Şuşaya Haçansa vəsiyyət eləmişdi –öləndə mənə Şuşada basdırın –demişdi –nənəmin, babamın yanında. Gedəydin, öləydin, basdıraydılar.

Kim basdıracaqdı? Şuşa, onun Şuşası, babasının, nənəsinin, anasının Şuşası düşmənlə əlindəydi. Ermənilər buraxardılar onu Şuşaya? Ölməyə də buraxmazdılar heç. Ölür getsin ayrı yerdə ölsün [2,296]...

Nə ölməmiş, nə də ürəyi partdamamışdı. Ankaraya konqresə gəlmişdi. Əslində konqres də bəhanə idi, əsas məqsədi işə düzəlmək idi. Sadəcə işləyib pul qazanmaq istəyirdi –qızına cəhiz almaq üçün. Həqiqət bu idi. Bir dəst mebel –taxta-tuxta.

Bütün bu səbəblər idi Kərimi Bakıdan Ankaraya, ordanda İstanbula aparan.Bakı simpoziumunda tanış olmuşdu Behicə xanımla. Erol, Doğan bəy, Behicə xanım Kərimin məruzəsini çox bəyənmişdilər. Behicə xanım ona İstanbulda universitetdə Azərbaycan ədəbiyyatından dərslər deməyi təklif etmişdi. Bəlkə də bütün bunlar Kərimin taleyi idi, alnına belə yazılmışdı. İstanbul səfəri, sancan ürəyi, hər şey sanki onu ölümə bir addım da yaxınlaşdırırdı.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Anar. Əsərləri: 10 cildə I c., Bakı: Nurlan, 2003, 578 s.
2. Anar. Əsərləri: 10 cildə II c., Bakı: Nurlan, 2003, 515 s.
3. 2. Anar. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Çarşıoğlu nəşriyyatı, 2004, 487 s.

4. Anar. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Lider nəşriyyatı, 2004, 416 s.
5. Anar- 80, Şəxsiyyətin tarixi. Bakı: 2009, 520 s.
6. Cəfərov N. Anar. Bakı :AzAtaM, 2004, 57 s.
7. Pənah Gülxani. Anar və folklor. Bakı: Elm, 2007, 288 s.
8. Tağısoy Nizami. Anar nəsrinin şəhər fəzası. “525- ci qəzet”. 14 mart, 2019

XÜLASƏ

Yazıçı “Otel otağı əsərini yazarkən dövrün aktual problemlərini nəzərə almışdır. Kərim milli ziyalı obrazıdır. Şuşa hadisələri, insan taleyinin, ömrünün ağırlı günlərini görürük bu əsərdə. Kərim Əsgəroğlu ehtiyac ucbatından Türkiyə universitetlərindən birində işləmək üçün ora yollanır. Bu zaman başına gələn hadisələr, uğursuzluq, maddi sıxıntı, yaşadığı problemləri yazıçı ustalıqla qələmə almışdır.

Açar sözlər: *Vətən həsrəti, ziyalı, milli düşüncə, ailə qayğısı, həsrət*

Rəyçi: *dos.S.Ə. Sultanova*